

LANA HUDEČEK

Hrvatski jezik i jezik književnosti

Uvidom u bibliografije i knjižnične kataloge dolazi se do zaključka da gotovo nema hrvatskog jezikoslovca koji se nije u kojoj fazi svojeg rada zainteresirao za jezik hrvatskih pisaca. Već sam taj podatak pokazuje aktualnost ove teme, a pokazuje to i rasprava o odnosu jezika književnosti i hrvatskog jezika koja se, katkad žešće, katkad smirenije, gotovo neprekidno vodi između dvaju »tabora«: literarnih stilista i jezikoslovaca.

Na kraju rada nalaze se dva popisa. Prvi je popis djela hrvatskih jezikoslovaca koji su se u 20. stoljeću bavili jezikom književnih djela, jezikom pojedinih pisaca ili jezikom književnih razdoblja. Drugi je popis djela onih lingvista, lingvostilista i literarnih stilista koji su pokušali rasvijetliti zamršen odnos između jezika hrvatske književnosti i hrvatskoga jezika.

Prvi popis pokazuje veliko zanimanje lingvista za jezik književnoga djela. Proučili se detaljnije, uočava se jedna zanimljiva činjenica: u 20. stoljeću s gotovo jednakim zanimanjem proučavaju i djela suvremenih pisaca i djela starijih hrvatskih pisaca. Toj će se činjenici u ovome radu još posvetiti osobita pozornost.

U dvadesetom stoljeću iznimno velik interes i za proučavanje jezika suvremenih pisaca. Proučavanjem jezika suvremenih pisaca bave se i književni stilisti i lingvostilisti. Jezik se proučava s mnogo aspekata:

- pišu se monografije i radovi o jeziku pojedinih pisaca (npr. Vladimir Anić piše o jeziku Ante Kovačića, Krunoslav Pranjić o jeziku i stilu Matoševe pripovjedačke proze, Ivan Sović o jeziku Janka Leskovara i Ksavera Šandora Đalskog, Sanda Ham o jeziku Ivana Kozarca, Ivo Pranjković o jeziku A. B. Šimića, Stjepan Babić i Vladimir Anić o jeziku Miroslava Krleže; Stipe Botica o Botićevu jeziku i stilu, Ivan Kalinski o jeziku Dragutina Domjanića itd.),
- proučava se također jezik pojedinih djela nekoga pisca (npr. Stjepko Težak piše o jeziku »Istarskih puta« Franje Horvata Kiša) članku proučava se uporaba pojedinih jezičnih i gramatičkih kategorija i sredstava u pojedinih pisaca (Zlata Bogdan piše o aoristu u romanima Mirka Božića, Marko Samardžija o osnovnim značajkama Kozarčaninove prozne rečenice, Stjepko Težak o kajkavizmima u pripovijetkama Slavka Kolara, Marica Čunčić o funkciji vlastitog imena u Kolarovoj prozi, Mićo Delić o semantičko-funkcionalnom modeliranju antroponima u književnosti, Pavao Tekavčić u nizu radova o jezičnim elementima u tekstovima Željke Čorak itd.)
- Stjepko Težak osobito proučava mijene u jeziku pojedinih pisaca (u radovima Pravopisne, jezične i druge mijene u Krležinu Hrvatskom bogu Marsu, Kumičićevo prepravljavanje pripovijetke Preko mora, Jezična usporedba različitih izdanja Urote Zrinsko-Frankopanske, Jezične dvostrukosti u djelima Janka Leskovara itd.) te piše o mjestu koje književnoumjetnička riječ ima u nastavi hrvatskog jezika (npr. u radu Riječ Tina Ujevića u nastavi hrvatskog jezika) i o odnosu književnosti i jezične norme (npr. u radu Nesuglasja s književnojezičnom normom u pjesničkom jeziku Tina Ujevića).

Proučavanje jezika hrvatskih pisaca dobilo je novi i drukčiji smisao u zadnjemu kvartalu dvadesetog stoljeća, tj. uvođenjem funkcionalne stilistike u jezikoslovna proučavanja. Nameću se pita-

nja na koja se, svaki sa svojega gledišta, trse odgovoriti i jezikoslovci i proučavatelji književnosti: koji je status književnoumjetničkoga funkcionalnog stila u okviru hrvatskog standarda, kakav je odnos standarda i toga funkcionalnog stila, i općenitije: kakav je odnos hrvatskog jezika i jezika književnosti? O tome se vode žustre rasprave, mijenjaju se i revidiraju stavovi[1]. Odnosom književnosti i jezika bave se, spomenimo samo nekoliko autora i nekoliko njihovih radova, Radoslav Katičić u radu Književnost i jezik i u drugim svojim radovima[2], Zdenko Škreb u knjizi Studij književnosti, Josip Užarević u radu »Umjetnost riječi«: književnost i jezik, Vladimir Biti u radu Prema kompleksnijem razumijevanju odnosa jezika i književnosti, Krunoslav Pranjić u knjigama Jezikom i stilom kroza književnost i Jezik i književno djelo, Krešimir Bagić u knjigama Lingvistika i pjesnički tekst i Treba li pisati kako dobri pisci pišu te u radu Beletristički stil - pokušaj određenja, Ivo Pranjković u knjizi Jezik i beletristika, Josip Silić baveći se funkcionalnom stilistikom u nizu članaka objavljenih 1997. godine u časopisu Kolo, Luka Vukojević u jednome od uvodnih poglavlja Hrvatskoga jezičnog savjetnika naslovljenom Književnoumjetnički stil: »Piši onako kako dobri pisci pišu«[3] itd.

Jedna je teza da je književnoumjetnički stil jedan od stilova hrvatskoga standardnoga jezika, zajedno s razgovornim, publicističkim, administrativnim i znanstvenim funkcionalnim stilom. Oni koji ga smatraju stilom standardnoga jezika redovito se odmah nakon nabranjanja stilova ograđuju od činjenice da su književnoumjetnički funkcionalni stil supostavili s ostalim stilovima, napominjući da je riječ o stilu toliko različitom od ostalih da se zapravo može i sumnjati u to da je to zaista jedan od stilova standardnoga jezika.

Druga je teza da je taj stil stanoviti nadstil te da se o jeziku književnosti (Bagić 2004: 13) »može (i treba) govoriti u okviru stilistike, ali literarne, a ne funkcionalne«, tako da se polemika vodi i o tome treba li se lingvist uopće baviti jezikom književnog djela.

Josip Silić, Ivo Pranjković i Krešimir Bagić autori su u najnovijih i najrelevantnijih studija o odnosu jezika književnosti i hrvatskoga (standardnog) jezika. Osobito upozoravam na ove njihove knjige i radove:

- J. Silić: niz članaka objavljenih u časopisu Kolo
- I. Pranjković: knjiga Jezik i beletristika
- K. Bagić: knjiga: Treba li pisati kako dobri pisci pišu te rad: Beletristički stil - pokušaj određenja

U tim su radovima dana utemeljena promišljanja znalaca, a iz njih iščitavamo da odnos hrvatskoga jezika i jezika književnosti, osobito odnos standardnoga jezika i jezika književnosti zahtijeva još dosta promišljanja. U ovome ću radu pokušati nadalje podastrijeti neke činjenice koje govore u prilog trenutačno manje prihvaćenom stajalištu te dati nekoliko argumenata u prilog tomu da je bavljenje jezikom književnog djela dopuštena i višestruko korisna lingvistička djelatnost te također pokazati da postoji nekoliko dobrih argumenata da se književnoumjetnički stil smatra jednim od stilova hrvatskoga standardnog jezika.

Ukratko ću prikazati najvažnije teze spomenutih autora.

U poglavlju naslovljenom Treba li pisati kako dobri pisci pišu? (1977) koje je uvodno poglavlje rada Beletristički stil Krešimir Bagić si kao cilj zacrtava prokomentirati dva stava koja su se, kaže, uvriježila u jezikoslovaca, navlastito kroatista koji se dotiču jezika književnosti:

Prvi je stav gnomski uobličen u krilaticu »Piši onako kako dobri pisci pišu« i njime se, dakle, jezik književnosti (tj. jezik dobrih književnika) proglašava uzoritim obrascem koji bi svaki samosvjestan govornik našeg jezika trebao pomno pratiti, pamtiti njegove osnovne elemente i njima obogaćivati vlastitu pisanu i govornu praksu. (str. 5)

U bilješki se autor ograđuje od mogućih nesporazuma koje bi mogla izazvati primjedba da nije svaki pisac nužno i književnik, da se značenjski opsezi tih dvaju pojmova ne podudaraju u potpunosti. Napominjući da je Ljudevit Jonke, koji je tu krilaticu razvio u istoimenu članku u knjizi Književni jezik u teoriji i praksi 1969. godine, str. 187-189, spominjao imena isključivo književnika (Mažuranića, Krleže, Andrića), a ne imena pisaca nefikcionalnih tekstova. Napominjem da je Bagićeve tekst objavljen gotovo tri puna desetljeća nakon Jonkeova, a u ta su se tri desetljeća dogodili bitni pomaci u razumijevanju jezika književnoga djela, osobito u sklopu funkcionalne lingvistike. Mislim da bismo danas teško našli takvih jezikoslovca kroatista o kakvima Bagiće piše, tj. takvoga koji bi se založio za spomenutu krilaticu. (Ne mogu se ovdje ne upitati ne bi li upravo tako, dakle drukčije shvaćena ta krilatica, koja ne označuje književnika, nego upravo pisca, mogla ukloniti mnoge nesporazume, i biti, zapravo, točna.)

Drugi je, pak stav da o jeziku književnosti treba govoriti u sklopu funkcionalne stilistike, te da ga pojednostavljeno kazano - tamo treba odrediti kao odstupanje, devijaciju ili odklon od književnoga standarda i njegovih normi, od razgovornoga ili, primjerice, znanstvenoga stila. (str. 5)

U tome radu Bagiće gotovo karikira način na koji lingvist razumije književni tekst:

Lingvistički se stilističar, dakle, ne brine o kontekstu u kojemu se pojedina stilistička realizacija dogodila, jer bi ga ta briga nagnala da se odrekne isključivo objektivnoga promatranja i da u svoj govor uključi intuiciju i imaginaciju (koje bi pomutile njegovu potrebu za namicanjem isključivo znanstveno provjerljivih podataka). Zbog toga je njegov opis teksta retoričan i izvanjski. Pokušat ću navesti hipotetičan primjer ponašanja lingvističkog stilističara u susretu s literarnim stilemom. U poznatom romanu Kiklop Ranka Marinkovića pojavljuje se leksem »čovjetina«. Lingvist bi pretpostavljam o tom leksemu kazao sljedeće: 1. imenica ženskog roda, 2. tvorbeni neologizam, jer je iz postojeće imenice »čovjek«, uz dodavanje sufiksalnog morfema za tvorbu imenica i koje označavaju životinjsko meso, izvedena dosad neovjerena imenica i 3: značenje: ljudsko meso. Lingvist bi najvjerojatnije ovdje stao. Međutim, tek nakon ovih tehničkih primjedaba otpočinje prava interpretacija stilema »čovjetina« kao literarnog stilema. Ona se zapravo sama nadaže iz konteksta Marinkovićeve romana. Riječ je o romanu koji tematizira rat, i to o romanu pisca koji je izrazito antimilitaristički raspoložen. Marinković demona rata simbolički predstavlja u liku mitskog čudovišta Polifema Kiklopa koji se simbolično hrani ljudskim mesom, tojest čovječinom. Dakle, poznavajući kontekst romana, njegov se ukupni smisao dade uhvatiti i eksplicirati upravo na temelju tog leksema. *A kad se to učini, onda Ranka Marinkovića više nije moguće držati anonimnim niti leksem »čovječina« tretirati kao simptom njegove jezične bolesti. Jer »čovječina« nije eksces nego uporišni jezični podatak za stil čitavog romana.* (Istaknula L. H.)

U ovome se odlomku lingvist prikazuje gotovo smiješnim. Točno je da će lingvist o tome leksemu kazati ono što Bagiće navodi, a značenje će mu izvesti na onome temelju koji mu Bagiće niječe: na temelju konteksta. Kako bi lingvist drukčije i odredio značenje nego iz konteksta?

Nazivajući nešto neologizmom, lingvist to ne promatra kao znak bolesti, nego važnim i vrijednim obogaćivanjem jezika. Lingvist će obaviti (ili bi svakako tako trebao učiniti) svoj posao ne ugrožavajući ni na koji način vrijednost umjetnine niti dovodeći u pitanje činjenicu da je moguć i nužan i drukčiji pristup književnoj umjetnini. Kako bi se, ako lingvist nema što tražiti kad je riječ o književnoj umjetnini, postupalo s riječima iz književnih djela koje postaju rječničkim natuknicama? Podrazumijeva li takav stav da književna djela ne trebaju biti uključena u rječničke korpuse te da riječi koje upotrebljavaju književnici ne treba obrađivati u rječnicima jer se tako ne

može sažeti sve bogatstvo njihove metaforičnosti? To tako nije nigdje, zna se u kojemu je omjeru beletristika sastavnim dijelom korpusa (nacionalnoga, rječničkoga), to je davno ovjerila korpusna lingvistika. Ranka Marinkovića lingvist neće držati anonimnim. Književnomu djelu pristupit će, kao i literarni stilist, s poštovanjem, i obaviti svoj dio posla. I konotativno i denotativno značenje jezičnog znaka legitimno je proučavati. Ima tu mjesta i za lingvostilista, i za literarnoga stilista, i za leksikografa i za jezikoslovca, i za književnog kritičara i za književnog povjesničara.

Iz književnog djela treba uzimati i učiti, posezati u njegovo pamćenje kad naše nije dovoljna dosega i u njegovu kreativnost. Nema mjesta na kojemu se bolje čuva i stvara jezik od književnoga djela, pa tako i standardni jezik.

Ponovno ću citirati, ovog puta profesora Pranjica (1986: 9) koji legitimnost lingvističkoga - stilističkoga pristupa književnome tekstu, a kao odgovor na primjedbe o »lingvističkoj invaziji u studij književnosti«, opravdava ovim riječima:

A jedno je aksiomatsko: medij književnosti jest jezik; i književnost je toga, osobito danas, i te kako svjesna; pa što god pjesnik ili pisac činili, oni to čine u jeziku i s pomoću jezika.

A što je lingvistu nego baviti se jezikom? Kako i zašto, uostalom, mu to zabraniti? S druge strane, više je nego jasno da mu nije vrednovati.

Bagić zaključuje svoj rad zaključkom da je književnoumjetnički funkcionalni stil stanoviti nadstil:

U odnosu na funkcionalne stilove moglo bi ga se odrediti kao nadstil, jer uvjetno koristi ili može koristiti sve potencijale koje jezični sustav posjeduje ili dopušta; on se ne oblikuje unutar sustava kao jedan od njegovih podsustava nego - simbolički rečeno - polifunkcionalnost jezika predstavlja kao svoju funkciju. (str. 12)

Za druge pak funkcionalne stilove kaže:

Njihove su diskurzivne jezgre kanonizirane - čine ih stalni izrazi, frazeologizirane sintagme i izričaji. (str.12)

Je li to doista tako? Što je sa razgovornim pa i dobrim dijelom publicističkog stila? Publicistički je stil priznat kao vrelo jezične kreativnosti i inovativnosti i svojim udjelom u odnosu na tekstove koji pripadaju drugim stilovima koje ima u različitim (nacionalnim) korpusima i statusom koji mu priznaju načela korpusne lingvistike.

Prikažimo iscrpnije još jedno promišljanje o književnoumjetničkome stilu. J. Silić književnoumjetnički stil nabraja među stilovima hrvatskoga standardnog jezika, zajedno s razgovornim, publicističkim, administrativnim i znanstvenim stilom. U radu naslovljenom Književnoumjetnički (beletristički) stil hrvatskoga standardnog jezika on postavlja pitanje:

Kojim pravilima podliježe jezik umjetničke književnosti - pravilima jezika kao sustava ili pravilima jezika kao standarda?

te na njega nekoliko stranica dalje odgovara:

Književnik (u biti) govori govorom koji je pod kontrolom jezika kao sustava. Jedino tako može (a on to hoće) u govoru svojega djela biti potpuno (neograničeno) slobodan.

Nije li to u suprotnosti sa samim naslovom članka koji nagoviješta da će u njemu biti govora o književnoumjetničkom funkcionalnom stilu standardnoga jezika? Odnos prema standardu Silić nadalje ovako opisuje:

Budući da doista govor svojega djela načelno ne uređuje onako kako to nalaže standard (nego kako to nalaže sustav), za nj se ne može reći da griješi protiv standarda. On, tako slobodan, govor svojega djela osmišljava i preosmišljava te time, neizravno (ali u skladu s dijalektikom (su) odnosa jezika kao sustava i jezika kao standarda) pomaže standardu da se »obnovi«. U tome je smislu to i jedan od najučinkovitijih načina »obnove« standarda. Književnik samo neovisan o standardu može biti na usluzi standardu. Dakako, neovisan o standardu ne znači biti i neodgovoran prema standardu. (podcrtala L. H.)

Nakon čitanja Silićeva rada nameće se pitanje: što je onda književnoumjetnički stil standardnoga jezika? Je li smisljeno o njemu uopće govoriti? Svi se autori tekstova o tom problemu uglavnom slažu da književnoumjetnički funkcionalni stil pripada sustavu, a ne standardu. Međutim, ne bi li se to isto moglo upitati i za razgovorni, pa i za dobar dio djela pisanih publicističkim funkcionalnim stilom? Napomenimo da je profesor Silić u međuvremenu promijenio svoj stav o književnoumjetničkome funkcionalnom stilu te da je skloniji tezi da taj stil ne treba uključivati u stilove hrvatskoga standardnog jezika. Pranjković (1996: 11) iznosi, po mome mišljenju, tvrdnju koja je dobar temelj za rasvjetljavanje misterija književnoumjetničkoga funkcionalnog stila i obestrašćivanje rasprave o njemu:

... jezik lijepje književnosti materijal (je) za izradu književne umjetnine, pa ne podliježe normiranju... *bar ne u onom smislu u kojem podliježu drugi tekstovi.* (Istaknula L. H.)

Upravo je u tome bit problema: književnik ne mora pisati standardnim jezikom, ali u svojoj posvemašnjoj slobodi slobodan je njime pisati. Tom je svojom napomenom Pranjković najbliže mojim razmišljanjima o vezi između jezika književnosti i hrvatskog jezika.

Čini mi se da pravu bit odnosa između književnoumjetničkoga funkcionalnoga stila i standardnoga jezika ponajbolje opisuje I. Pranjković u uvodnome poglavlju svoje knjige *Jezik i beletristika*, naslovljenom *Stilistika i normativistika: prilog raspravi o naravi stilogenosti*. On sugerira mogućnost da se funkcionalni stilovi podijele s obzirom na to pripadaju li više u ingerenciju stilistike ili u ingerenciju normativistike. To se shematski može ovako prikazati:

STILISTIKA

pozornost se usmjeruje na rjeđe, manje obične, manje neutralne jezične pojavnosti

publicistički funkcionalni stil

književnoumjetnički funkcionalni stil

razgovorni funkcionalni stil

NORMATIVISTIKA

teži se dokidanju varijantnosti

administrativni funkcionalni stil

znanstveni funkcionalni stil

Čini mi se da ova shema dosta pojašnjava stvari i smiruje strasti: ona pokazuje da je jednostavno različitost stilova u tome što jedni teže tomu da pravila kreativno krše, drugi pak da ih poštuju. Mislim da je važna i stoga što pokazuje da su još dva stila, razgovorni i publicistički, ili barem dio publicističkog stila, više u ingerenciji stilistike, a na što se u razgovorima o statusu književnoumjetničkog funkcionalnog stila počesto zaboravlja. Mogli bismo reći i ovako: administrativni i znanstveni stil uzimaju iz standarda; književnoumjetnički i razgovorni standard ne obvezuje, ali u svojoj slobodi oni se mogu služiti i standardom: u tom ga slučaju obogaćuju i oplemenjuju, čuvaju oblike i konstrukcije, (jer književnoumjetnički stil »pamti« dulje od ostalih stilova), stvaraju novotvorenice itd. Publicistički je stil podijeljen, u strožim se svojim, obavijesnim žanrovima prema standardu odnosi kao administrativni i znanstveni stil, a u ostalim, koji graniče s književnima (feltoni, putopisi, eseji) kao književnoumjetnički i razgovorni stil. Stoga je publicistički funkcionalni stil i u ingerenciji stilistike i u ingerenciji normativistike. (Pa i obavijesni žanrovi

nerijetko su pravo vrelo jezične kreativnosti: npr. sportske novine i rubrike.) Književnoumjetnički, razgovorni i dijelom publicistički stil na prvome mjestu imaju aktivan odnos prema standardu: to su stilovi koji oblikuju standard, iz kojih standard po potrebi uzima. Administrativni, znanstveni i dijelom publicistički stil imaju pak pasivan ili pasivniji odnos prema standardu: to su stilovi koje standard oblikuje.

Osnovna je za razumijevanje odnosa književnoumjetničkoga funkcionalnog stila i standardnog jezika činjenica da se funkcionalni stilovi ostvaruju u standardnome jeziku i izvan njega[4]. Treba razlikovati stilove standardnog jezika od jezičnih stilova koji se u standardnome jeziku ostvaruju samo svojim (većim ili manjim) dijelom: književnoumjetnički funkcionalni stil standardnog jezika od književnoumjetničkog stila koji ne pripada standardnomu jeziku[5] (npr. dijalektna poezija), razgovorni funkcionalni stil koji pripada standardnomu jeziku od razgovornog stila koji ne pripada standardnomu jeziku (npr. razgovor na dijalektu, žargon). Drugim riječima, pojedinomu funkcionalnom stilu hrvatskoga standardnog jezika ne pripada sve što pripada pojedinomu jezičnom stilu.

Iako je podjela na pet funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika neupitno opterećena mnogim nedostacima, ne može joj se odreći obuhvatnost i operativnost (osobito u pedagoške svrhe). Nužno je međutim neprestano imati u vidu da navedeni funkcionalni stilovi mogu pripadati standardnomu jeziku, ali da svaki stil može jednim dijelom biti i isključen iz standarda, npr. dijalektna poezija pripada književnoumjetničkomu funkcionalnom stilu, ali ne pripada književnoumjetničkomu funkcionalnom stilu standardnog jezika, žargonizmi pripadaju razgovornomu funkcionalnom stilu, ali za razliku od kolokvijalizama ne pripadaju standardnomu jeziku pa stoga ne pripadaju ni razgovornomu funkcionalnom stilu standardnog jezika. Razgovor na dijalektu pripada razgovornomu funkcionalnom stilu, ali ne i razgovornomu funkcionalnom stilu standardnog jezika. Točno je da je u književnoumjetničkome funkcionalnom stilu individualna sloboda najveća, potpuna, neograničena, ali govoreći o stilu kojega je to značajka ne govorimo o književnoumjetničkome funkcionalnom stilu standardnog jezika (jer je standardni jezik po definiciji ograničen normom) već samo o književnoumjetničkome stilu. Književnoumjetnički se stil može ostvariti na standardnome jeziku, a opet, ne mora se na njemu ostvariti. U prvome slučaju dobivamo djelo pisano književnoumjetničkim stilom hrvatskoga standardnog jezika, u drugome književnoumjetničkim stilom hrvatskog jezika. Spornost teze o pripadnosti književnoumjetničkoga funkcionalnog stila standardnomu jeziku ističu svi autori koji su o tome problemu pisali.

Navest ću dalje sedam argumenata koji govore u prilog tomu da književnoumjetnički funkcionalni stil ne treba olako odbaciti kao stil standardnog jezika. Početni argument neka bude i taj da iako se najviše raspravlja o statusu književnoumjetničkog stila, mnogi argumenti koji se navode u prilog tomu da on nije jedan od stilova hrvatskoga standardnog jezika odnose se i na razgovorni i dijelom na publicistički funkcionalni stil. Zar bi se onda standard ostvarivao samo u administrativnom, znanstvenom i strogo obavijesnom funkcionalnom stilu?

1. U prilog tomu da se književnoumjetnički stil razumijeva kao jedan od stilova standardnog jezika govori i činjenica da se danas općeprihvaćena teza o trostoljetnome postojanju i razvoju hrvatskoga standarda temelji upravo na jeziku hrvatskih pisaca 18. stoljeća.

U dvadesetome stoljeću iznimno je velik interes za proučavanje jezika starih hrvatskih pisaca. Taj je interes tijesno povezan s pomicanjem granice početaka hrvatskog standarda, tj. s prihvaćanjem teze o trima stoljećima hrvatskog standardnog jezika. Upravo drugu polovicu dvadesetog stoljeća, točnije, osmo njegovo desetljeće, obilježuje teza hrvatskih jezikoslovaca da početke hrvatskoga standardnog jezika treba tražiti u drugoj polovici 18. stoljeća, upravo u djelima hr-

vatskih, prije svega slavonskih te bosanskih i dalmatinskih pisaca[6]. Taj interes ima dakako i političku utemeljenost u činjenici koju M. Samardžija ovako objašnjava (1997:5):

Ovdje se ne može prešutjeti ni činjenica da je teza o prevratnoj važnosti hrvatskoga narodnog preporoda za postanak hrvatskoga jezičnog standardnoga jezika jedno stoljeće bila zdušno prihvaćana i promicana od onih što su žarko željeli posvemašnje, a posebno upravo jezično, jedinstvo, hrvatsko i srpsko.

Upravo se dakle takvim prilikama može objasniti i veliko zanimanje hrvatskih jezikoslovaca za jezik starije hrvatske književnosti. Za nju se zanimaju i Srbi, s drukčijim, unitarističkim motivima. Sedamdesetih godina hrvatski jezikoslovci odlučno pomiču granicu početaka hrvatskog standarda te počinju govoriti o trima stoljećima hrvatskoga standardnog jezika. Tu tezu, utemeljenu na iscrpnim proučavanjima jezika hrvatskih pisaca 18. stoljeća afirmiraju osobito Dalibor Brozović, Radoslav Katičić, Josip Vončina i Marko Samardžija. Osobito je tezu o drugoj polovici 18. stoljeća kao početku hrvatskog standarda potvrdio u opsežnoj studiji o Kanižličevu jeziku Josip Vončina, pokazavši da se Kanižličev jezik mora promatrati u kontekstu njegova nastojanja da uzme ponajbolje od ukupne hrvatske književnojezične tradicije (Vončina: 1975, 172):

Kanižličev je književni jezik nastao na temelju posavskoga govora, a naslojavanja u njemu potječu od svjesna nasljedovanja neslavonske (i to ne samo dubrovačke, odnosno južno-hrvatske, nego i kajkavske) književnojezične prakse. Takav je književni jezik, kao što se pokazalo, bio idealan tip koji je - pedesetak godina prije ilirizma - vodio k sintezi. Da je tako, posvjedočuje Vrhovčev proglas iz godine 1813. koji ističe kako su unapređenju ilirskog jezika, tj. »njegovomu višjemu izobraženju... već tako davno slavni muževi svojim trudom mnogo pridonesli«, ubrajajući među njih i Antuna Kanižlića. ... Važnije od svega, dakle jest to da je Kanižlič u jeziku svojih djela sintetizirao najbolje tradicije hrvatskoga knjiž. jezika od Kašića do Della Belle i Belostenca, da se svjesno upustio u potragu za jezičnom normom, da je u jeziku otkrivao stilističke mogućnosti - a u svemu tome je i njegova golema, upravo epohalna važnost.

U dvadesetome se stoljeću dakle jezik starih hrvatskih pisaca proučava i u ozračju te, danas u jezikoslovnoj kroatistici prihvaćene teze. Proučavajući jezik hrvatskih pisaca od druge polovice 18. stoljeća jezikoslovci tragaju za korijenima suvremenog standarda. Nije stoga slučajno da upravo u vrijeme kad se odlučno prihvaća teza o trima stoljećima hrvatskog standarda mnogi jezikoslovci svoj znanstveni interes posvećuju jeziku starih hrvatskih pisaca te jeziku pojedinih razdoblja hrvatske književnosti. Sedamdesete su godine osobito plodne: Dalibor Brozović objavljuje nekoliko radova: *Djelo Petra Zoranića u razvitku jezika hrvatske književnosti*, *O hrvatskom književnom jeziku 16. stoljeća*, *O jeziku hrvatske književnosti 17. stoljeća*, *Uloga bosanskohercegovačkih franjevaca u formiranju jezika hrvatske književnosti i kulture od Živkovića do fra Grge Martića*, *Sociolingvistička situacija i problemi jezične standardizacije u slavenskom svijetu XVIII. stoljeća*. Nije slučajno da ti radovi nastaju upravo u vrijeme njegova bavljenja standardnim jezikom, u vrijeme kad i knjiga *Standardni jezik. Teorija, usporedbe, geneza, povijest, suvremena zbilja*, objavljena 1970. godine. Do kraja stoljeća slijedi razdoblje u kojemu mnogi jezikoslovci svoj znanstveni interes usmjeruju na to područje. U osmome desetljeću prošlog stoljeća i Josip Vončina objavljuje tri djela važna za proučavanje jezika hrvatske književnosti: *Jezični razvoj ozaljskoga kruga 1973.*, *Jezik Antuna Kanižlića 1975.* te *Jezičnopovijesne rasprave*. Za proučavanje jezika hrvatskih pisaca, starih i suvremenih, iznimno su važni i popratni tekstovi objavljeni u edicijama *Stari pisci hrvatski*, *Pet stoljeća hrvatske književnosti* i *Stoljeća hrvatske književnosti*.

Do kraja stoljeća proučavanjem jezika pisaca do 20. stoljeća bave se mnogi jezikoslovci. Spomenimo tek neke od njih i tek pokoje djelo. Herta Kuna piše o jeziku bosanskih franjevaca, Zvo-

nimir Junković o jeziku Antuna Vramca, Josip Lisac o Ivanu Gunduliću i hrvatskome jezičnom standardu, Sanda Ham bavi se hrvatskim književnim jezikom u 19. stoljeću, Diana Stolac proučava genitiv u jeziku Tituša Brezovačkoga, Ljiljana Kolenić frazeologiju u starim rječnicima i Kanižličevim molitvenicima, Darija Gabrić-Bagarić 1984. godine objavljuje knjigu *Jezik Bartola Kašića*, a 1989. godine *Jezik Ivana Bandulavića*, Ivo Pranjković 2000. godine objavljuje knjigu *Hrvatski jezik i franjevci Bosne Srebrene*, Marko Samardžija 1997. godine objavljuje znakovito naslovljenu knjigu *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, itd. Nastojanjima u prvome redu akademika Eduarda Hercigonje revidira se i odnos prema književnomjetničkoj vrijednosti najstarijih naših spomenika i zbornika, te se i u njima otkrivaju svjesni naponi u oblikovanju teksta. U tom se smislu jezikom hrvatskih pisaca bave i Mateo Žagar u knjizi *Kako je tkan tekst Bašćanske ploče* te Eduard Hercigonja, Stjepan Damjanović, Dragica Malić te mnogi drugi proučavatelji povijesti hrvatskog jezika u nizu svojih radova. Jezik hrvatskih pisaca koji su stvarali prije 20. stoljeća proučavaju i istraživači s drugih, nehrvatskih područja, npr. Đorđe Đorđević krajem 19. stoljeća objavljuje rad o Matiji Divkoviću naslovljen »Matija Divković: prilog historiji srpske književnosti XVIII veka« (podcrtala L. H.), Aleksandar Mladenović piše o jeziku Petra Hektorovića, o jeziku Petra Zoranića i drugih dalmatinskih čakavskih pisaca, R. B. Aleksić 1931. godine objavljuje rad o jeziku Matije Antuna Relkovića. Dakako, u skladu s duhom vremena, nerijetko se hrvatski pisci proglašuju srpskima.

Rječnik Marulićeve Judite Milana Moguša objavljen 2001. godine na najbolji način obilježuje ulazak u novo književno i jezikoslovno stoljeće. Ova je dulja digresija trebala pokazati da je jezik književnih djela odigrao ključnu ulogu u oblikovanju našega današnjeg standarda, da se upravo uglavnom na temelju jezika književnosti izgradila i učvrstila teza o trostoljetnom postojanju hrvatskoga standarda. Mislim da je vrijedno i važno na to podsjetiti prije nego što pokušamo proniknuti u bit odnosa jezika književnosti i hrvatskog (standardnog) jezika. Zanimljivo je da se u vrijeme kad se korijene i početke standarda otkriva upravo u jeziku hrvatskih pisaca, pojavljuju i rasprave o statusu književnomjetničkoga funkcionalnog stila standardnog jezika, tj. o tome radi li se uopće o njegovu funkcionalnome stilu. Citirat ću Stjepka Težaka, tj. misao koju je zapisao u uvodu svoje knjige *Jezični prijelomi i mijene u hrvatskoj umjetnosti riječi* objavljenoj 2002. godine, dakle u 21. stoljeću:

Premda se danas rado i s pravom naglašava kako književnomjetnička riječ izmiče normi, pravilima standardnoga jezika, valja reći da je među tisućama i tisućama knjiga i spisa crkvenih, poučnih, pravnih, poslovnih, znanstvenih i drugih književnosna riječ bila najodlučniji čimbenik u stvaranju zajedničkoga hrvatskoga jezika. (Težak 2002: 5)

To često zaboravljamo u promišljanju odnosa jezika književnosti i standardnog jezika. Svaki proučavatelj povijesti hrvatskog jezika zna, i davno je uočeno, koliko sunaši pisci koji su pisali različitim književnim jezicima (čakavskim, kajkavskim i štokavskim) ulagali truda i napora da bi izgradili jezik prihvatljiv i razumljiv na cijelome hrvatskom području. Josip Vončina (1975: 19) na temelju analize Kanižličeva jezika i cijele jezične situacije u Slavoniji Kanižličeva doba zaključuje da se za hrvatske pisce u Slavoniji prije ilirizma riječ *slavonski* nije odnosila samo na njihovu užu regiju, već je bila jedan od sinonima za pripadnost općehrvatskoj zajednici (s iznimkom Relkovića, i to samo u *Satiru*). S tog razloga Maretićevu nazivu *slavonski pisci* prigovara da previše upućuje na regionalnu zatvorenost koja samim tim piscima nije bila svojstvena. Hrvatski se standard gradio i u književnosti, pa i u prvome redu u književnosti. Zašto se onda danas kad tako odlučno niječe veza između jezika književnosti i standardnog jezika?

2. U prilog tomu da se književnomjetnički stil razumijeva kao jedan od stilova standardnog jezika govori i to da se on, kao i svaki drugi funkcionalni stil, može naučiti. Kao što se mogu nabrojiti poželjne značajke razgovornoga, publicističkoga, administrativnoga i znanstvenoga funk-

cionalnog stila te tomu stilu koga naučiti (npr. na studiju novinarstva, na retoričkome tečaju, u školama za administratore i tajnike, na fakultetima kad se studentima pojašnjava kako treba pisati referat i znanstveni rad), tako se i književnoumjetnički stil može učiti i uči se, npr. na tečajevima kreativnoga pisanja, u školi pri pisanju sastava i zadaća. Posve je drugo pitanje hoće li tako poučena osoba biti u stanju stvoriti umjetničko djelo. Ni formalno glazbeno obrazovanje ne daje umjetnika, kao ni tečaj slikanja, pjevanja, kiparenja. A opet, može se naučiti pjevati, slikati i kipariti, može se znati dobro svirati, pa se tako može i vladati književnoumjetničkim stilom, a da se pritom ne stvaraju nužno umjetnička djela.

3. Onaj argument koji se najčešće upotrebljava da bi se osporila teza da je književnoumjetnički stil jedan od stilova standardnoga jezika jest taj da u književnoumjetničkim djelima ima mnoštvo elemenata kojima ne upravlja standard, mnoštvo nestandardnojezičnih elemenata. Pitanje bi međutim trebalo drukčije postaviti, tj. ne pitati: Je li sve pisano književnoumjetničkim stilom pisano i standardnim jezikom (na što ćemo odlučno reći da nije), nego: *može li se na standardnome jeziku pisati književnoumjetničkim stilom* (na što ćemo jednako odlučno odgovoriti da može). Tu na snagu stupa ono o čemu govori prof. Silić: slobodan od svih norma, književnik nije prema standardu neodgovoran.

4. *I književnik katkad popravlja svoj tekst u skladu s normom.* Pranjić (1985: 48) pokazuje kako ima primjera da i pjesnik popravlja svoj tekst (pasivnu konstrukciju zamjenjuje aktivnom) u skladu s jezičnim normama te navodi primjer prozne pjesme Dobriše Cesarića *Mladić na uglu*:

Pretražuje očima prozore kuća iz kojih ga se može vidjeti. (1931.)

Pretražuje očima prozore kuća, odakle ga mogu vidjeti. (1956.)

Da književnici i pjesnici katkad svjesno popravljaju svoj tekst u skladu s normom pokazuju i komparativna istraživanja različitih izdanja djela pojedinog pisca kojima se bavi npr. Stjepko Težak. Književnici također nerijetko traže lektorski savjet.

5. *Jezik književnoga djela obogaćuje standardni jezik na dva načina: svojim pamćenjem i svojom kreativnošću.* Primjeri su obogaćivanja standarda (prema Pranjić 1985):

Ujević: *Ja vapim žarki ilinštak*[7]

Kaštelan: *Neka viču krvavu korotu*

Krleža: *globus na kome sam se dogodio*

Šegedin: *Ti govoriš u ime njega.*

Jezik književnosti čuva konstrukcije i oblike kojima je u standardnome jeziku, u ostalim njegovim funkcionalnim stilovima čestoća sve manja: infinitivne konstrukcije, participi, imperativi, aorist i imperfekt itd. Na sintaktičkome i morfološkome planu vrelo jezične inovativnosti i čuvar jezične tradicije, na leksičkome da se i ne govori: spomenimo samo novotvorenice koje Ivo Pranjković pronalazi u Laušićevu *Samostanu* (2003: 201-208).

6. *Kad bismo prihvatili tezu da književnoumjetnički stil nije jedan od stilova standardnoga jezika, bismo li npr. iz hrvatskoga normativnog jednojezičnika isključili kao izvore sva književna djela, cijelu hrvatsku književnost?* Ponovno ćemo, mislim, postići potpunu suglasnost. Ona će biti važni i nezaobilazni izvor. Dakako, djela pisana književnoumjetničkim stilom standardnoga jezika. Posve ćemo spontano iz takva korpusa isključiti, tj. u takav korpus nećemo uključiti npr. dijalektnu književnost.

7. *Pedagoška i praktična opravdanost podjele na pet funkcionalnih stilova.* Podjela standardnog jezika na pet njegovih funkcionalnih stilova svakako je posve okvirna i shematizirana i podložna mnogim prigovorima, npr. gdje su granice tih stilova, pripadaju li npr. eseji i feljtoni književnoumjetničkome ili publicističkome stilu itd., tj. pitanjima koja proizlaze iz činjenice da stilove ne tvore čiste kategorije. Katkad je međutim shematiziranje nužno potrebno kako bismo naša znanja usustavili i omogućili da o problemu jasnije razmišljamo. Takva je podjela usvojena u svim udžbenicima (udžbenik M. Samardžije za IV. razred gimnazije, udžbenik autora Hudeček-Mihaljević-Pilić za 4. razred gimnazije, usvajamo je kolegice A. Frančić i M. Mihaljević i ja u knjizi *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku* namijenjenoj između ostaloga i studentima različitih studija koji imaju kolegij *Jezične vježbe*). O literarnim predlošcima u nastavi hrvatskoga jezika napisano je podosta metodičkih radova (na to smo već upozorili), a nastavu književnosti trebalo bi obogaćivati upravo na taj način da se uči i o jeziku književnosti, da se promatra jezik književnih djela. Teza o književnoumjetničkome stilu kao nadstilu nije prihvatljiva. Ona implicira njegovu nadređenost ostalim funkcionalnim stilovima, a ne upravo obratno: da on iz njih može uzimati. Nije prihvatljiva ni teza da se o jeziku književnosti može govoriti samo u okviru literarne stilistike. O njemu se može, i potrebno je, s različitih aspekata, govoriti i u okviru literarne i u okviru funkcionalne stilistike.[1] Poseban položaj književnoumjetničkoga funkcionalnog stila ističu npr. M. Kovačević i L. Badurina (1999: 408): »Po mnogočemu je drukčiji od njih stil što se u literaturi najčešće navodi kao peti član ove podjele: tzv. književnoumjetnički stil.« Slična se teza iznosi i u Hrvatskome jezičnom savjetniku (Hudeček-Mihaljević-Vukojević 1999: 58): »Kao što je položaj književnoumjetničkog stila u standardnome jeziku poseban (dvojbena i upitan), tako je položaj razgovornog stila poseban (i još dvojbena i upitniji) u standardnome jeziku.« K. Bagić (1997: 16) tvrdi da književnoumjetnički (on ga naziva beletristički) funkcionalni stil uopće ne pripada funkcionalnim stilovima, nego da je riječ o nadstilu, te razlikuje literarnu od funkcionalne stilistike.

Bilješke

[1] Poseban položaj književnoumjetničkoga funkcionalnog stila ističu npr. M. Kovačević i L. Badurina (1999: 408): »Po mnogočemu je drukčiji od njih stil što se u literaturi najčešće navodi kao peti član ove podjele: tzv. književnoumjetnički stil.« Slična se teza iznosi i u Hrvatskome jezičnom savjetniku (Hudeček-Mihaljević-Vukojević 1999: 58): »Kao što je položaj književnoumjetničkog stila u standardnome jeziku poseban (dvojbena i upitan), tako je položaj razgovornog stila poseban (i još dvojbena i upitniji) u standardnome jeziku.« K. Bagić (1997: 16) tvrdi da književnoumjetnički (on ga naziva beletristički) funkcionalni stil uopće ne pripada funkcionalnim stilovima, nego da je riječ o nadstilu, te razlikuje literarnu od funkcionalne stilistike.

[2] Katičić književno djelo ne smatra jezičnim znakom smatrajući da ono kao književni znak nije prepoznatljivo po jezičnim svojstvima postave u kojoj se oblikuje.

[3] Zanimljiva je napomena izrečena na skupu Hrvatski jezik u 20. stoljeću održanom u Matici Hrvatskoj u Zagrebu u siječnju 2005.: uvijek se naime uzimlje da u spomenutoj krilatici pisci znači »književnici«, međutim je li to uistinu tako? I je li ta krilatica, pročitana na drugi način (dakle pisci, ne književnici, tj. piši kao što oni koji dobro pišu (pa su tu npr. uključeni i novinari i publicisti), a ne kao piši kao što dobri književnici pišu (složit ćete se, razlika je zamjetna)) uistinu toliko neprihvatljiva?

[4] Stjepan Damjanović objavio je 1997. godine rad *Jezičnostilska raslojenost hrvatskoglagoljskih srednjovjekovnih tekstova*, čiji i sam rad implicira da se stilska raslojenost ne ostvaruje samo unutar standardnog jezika. Jezik se stilski raslojava, pa se tako raslojava i standardni jezik.

[5] Administrativni i znanstveni funkcionalni stil ostvaruju se cijelim svojim opsegom unutar standarda (ili barem tomu treba težiti); književnoumjetnički i razgovorni funkcionalni stil ostvaruju se

manjim svojim opsegom unutar standarda, a publicistički se stil (koji uključuje mnoštvo raznovrsnih žanrova) ostvaruje, ovisno o žanru i namjeni teksta, i unutar standarda i izvan njega.

[6] Postojala su dakako i drukčija mišljenja o postanku i počecima hrvatskoga standardnog jezika, usp. npr. radove sa znanstvenog savjetovanja povodom 130. obljetnice hrvatskoga narodnog preporoda objavljene u časopisu Kolo (1966, br. 8-10).

[7] Iako je dopuna u akuzativu u predstandardnome jeziku potvrđena, u suvremenome se standardnome jeziku rijetko potvrđuje, ali ipak ima potvrda. Npr. jedna se televizijska emisija devedesetih zvala Kako misliti Hrvatsku.

Bibliografija radova o jeziku pojedinih hrvatskih pisaca, djela i razdoblja

- Aleksić, R. B. 1931: *Jezik Matije Antuna Reljkovića*, Biblioteka Južnoslovenskog filologa 4: Beograd. Anić, Vladimir 1971: *Jezik Ante Kovačića*, Školska knjiga: Zagreb.
- Babić, Stjepan 1968: »Jezik starih hrvatskih pisaca u Slavoniji«, »Godišnjak ogranka MH«, 6, Vinkovci, 81.
- Babić, Sjepan 1993: »O jeziku Miroslava Krležee«, »Jezik«, XVI., br. 2, 33-40.
- Bogdan, Zlata 1977: *Aorist u romanima Mirka Božića*, Zagreb.
- Botica, Stipe: »Nekoliko napomena o Botićevu jeziku i stilu«, »Jezik«, XXXIV., 33-39.
- Brozović, Dalibor 1966: »Jezično značenje hrvatskog narodnog preporoda«, »Kolo«, 8-10, 249-253.
- Brozović, Dalibor 1969: »Djelo Petra Zoranića u razvitku jezika hrvatske književnosti«, »Zadarska revija«, V.
- Brozović, Dalibor 1973: »O hrvatskom književnom jeziku 16. stoljeća«, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, Zagreb.
- Brozović, Dalibor 1973a: »Uloga bosanskohercegovačkih franjevaca u formiranju jezika hrvatske književnosti i kulture od Divkovića do fra Grge Martića«, »Godišnjak Instituta za izučavanje jugoslovenskih književnosti u Sarajevu«, knj. II, Sarajevo.
- Brozović, Dalibor 1973b: »Sociolingvistička situacija i problemi jezične standardizacije u slavenskom svijetu XVIII stoljeća«, »Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru«, VII.
- Brozović, Dalibor 1974: »O jeziku hrvatske književnosti 17. stoljeća«, »Zbornik Zagrebačke slavističke škole«, Zagreb.
- Brozović, Dalibor 1982: »O posredničkoj ulozi Matije Divkovića u razvoju civilizacijsko-jezične nadgradnje«, *Zbornik radova o Matiji Divkoviću*, Sarajevo, 41-47.
- Bubalo, Jakov 1982: »Zasluge franjevaca za hrvatski književni jezik u 19. stoljeću«, »Kačić«, 341-351.
- Bujas, Ž. 1975: *Kompjutorska konkordancija Gundulićeva »Osmana«*, Sveučilišna naklada, Liber: Zagreb.
- Čunčić, Marica: »Funkcija vlastitog imena u Kolarovoj prozi«, »Jezik«, XXV., 65-74.
- Damjanović, Stjepan 1993: »Hrvatski glagoljaši i počeci hrvatskoga književnog jezika«, »Croatia«, 23-24/37-38-39, 93-106.
- Delić, Mićo 1983: »Semantičko-funkcionalno modeliranje antroponima u književnosti (na primjerima djela Miroslava Krležee)«, »Jezik«, XXX., 138-149.
- Derossi, Julije 1978: »O normiranosti hrvatskoga književnog jezika u srednjem vijeku«, »Filologija«, 8, 81-89.
- Đorđević, Đorđe 1898: »Matija Divković: prilog historiji srpske književnosti XVIII veka« *Glas SKA*, LII, 30-139, LIII, 1-136, Beograd.

- Fancev, Franjo 1916: »Jezik hrvatskih protestanskih pisaca XVI vijeka«, »Rad JAZU«, 212 i 214.
- Finka, Božidar 1962: »Čakavske stilističke studije«, »Filologija«, 3, 49-52.
- Finka, Božidar 1973: »Pristup jezičnostilskoj analizi Krležina djela«, »Jezik«, XXI., 33-37.
- Frangeš, Ivo 1959: *Stilističke studije*, Naprijed: Zagreb. Frangeš, Ivo 1986: *Nove stilističke studije*, Globus: Zagreb.
- Gabrić-Bagarić, Darija 1976: »Institutiones linguae illyricae Bartola Kašića i težnje ka standardizaciji jezika«, »Književni jezik«, L., 2.
- Gabrić-Bagarić, Darija 1983: »Problem norme kod proturefomatorskih pisaca (na primjeru jezika prvih bosanskih franjevaca i Bartola Kašića)«, »Književni jezik«, 12, 3, 127-138.
- Gabrić-Bagarić, Darija 1984: *Jezik Bartola Kašića*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu: Sarajevo.
- Gabrić-Bagarić, Darija 1986a: »Napomene o jeziku i djelu Ivana Bandulavića«, »Književni jezik«, 15, 3/4, 226-232.
- Gabrić-Bagarić, Darija 1986b: »O tipu književnog izraza u franjevačkim ljetopisima (na primjeru »Ljetopisa sutješkog samostana« fra Bone Benića)«, »Književni jezik«, 15, 2, 127-140.
- Gabrić-Bagarić, Darija 1989: *Jezik Ivana Bandulavića*, Svjetlost: Sarajevo. Gabrić-Bagarić, Darija 1995: »»Jezik bosanski« i slika Bosne u djelima pisaca 17. stoljeća«, *Crtajte granice, ne precrtavajte ljude*, Studia Vrhbosniensia, 7, Sarajevo – Bol.
- Glavan, V. 1927-1928: »Kongruencija u jeziku starih čakavskih pisaca«, »Južnoslovenski filolog«, VII., 1-2, 111-159.
- Grubišić, V. 1996: »A. B. Šimić i hrvatski jezik«, »Posuški zbornik«, 1/1, 193-210.
- Guberina, Petar 1952: *Zvuk i pokret u jeziku*, Matica hrvatska: Zagreb. Guberina, Petar 1958: *Stilistika*, Zagreb.
- Halilović, Senahid 1986: »Izvorišna idiolekta Matije Divkovića«, »Književni jezik«, 15, 3-4, 331-335.
- Halilović, Senahid 1988: »Dijalekatska leksika u djelima Matije Divkovića«, *Posebna izdanja ANU BIH*, LXXXV., 21, 233-237.
- Ham, Sanda 1996: »Hrvatski književni jezik u 19. stoljeću«, »Književna revija«, 36, 19-25.
- Hercigonja, Eduard 1965: »Iz radova na istraživanju sintakse i stila nekih glagoljskih neliturgijskih kodeksa XV. stoljeća«, »Radovi Zavoda za slavensku filologiju«, 7, 119-139.
- Hercigonja, Eduard 1982: »Ogledi iz stilematike Divkovićevih Besjeda«, *Zbornik radova o Matiji Divkoviću*, Sarajevo, 55-82.
- Hercigonja, Eduard 1983a: »Prilog istraživanju ikavsko-ekavske zakonitosti u čakavštini 15. stoljeća (na građi Petrisova zbornika iz 1468)«, »Radovi Zavoda za slavensku filologiju«, 18, 1-42.
- Hercigonja, Eduard 1994: *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Matica hrvatska: Zagreb. Ignjatović, Dušanka 1974: *Jezik štampanih dela Jeronima Filipovića franjevačkog pisca XVIII veka*, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, 5, Beograd.
- Jonke, Ljudevit 1966: »Jezična problematika u vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda«, »Kolo«, 8-10, 233-242.
- Junković, Zvonimir 1958: »O jeziku Vitezovićeve Kronike«, »Radovi Zavoda za slavensku filologiju«, 2, 93-119.

- Junković, Zvonimir 1972: »Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta«, »Rad JAZU«, 363.
- Kalenić, Vatroslav 1965: *Jezik i umjetnički izraz Augusta Šenoae* (disertacija), Ljubljana. Kalinski, Ivan 1988: *Poetika i jezik kajkavskih pjesama Dragutina Domjanića*, Mala biblioteka »Ignac Kristijanić«, knj. 21: Zagreb.
- Katičić, Radoslav 1978: »O početku novoštokavskoga hrvatskog jezičnog standarda«, »Filologija«, 8, 165-180.
- Katičić, Radoslav 1974: »Nešto napomena o postanku složenog suvremenog jezičnog standarda hrvatskog ili srpskog«, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, 2. Kolenić, Ljiljana 1996: »Frazemi u Habelićevu Dikcionaru«, »Filologija«, 27, 53-61.
- Kolenić, Ljiljana 1997: »Frazemi u Belostenčevu Gazofilaciju«, »Suvremena lingvistika«, 23/1-2, 117-130.
- Kolenić, Ljiljana 1993: »Frazologija u Kanižlićevim Molitvenicima«, »Fluminensia«, 5, 1-2, 159-162. Kosor, Karlo 1979: *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca*, Marija: Split.
- Kuna, Herta 1963: »Djela bosanskih franjevaca s gledišta istorijske dijalektologije«, »Jezik«, X., 5, 149-153.
- Kuna, Herta 1961: »Neke osobine jezika fra Lovre Sitovića«, »Građa Naučnog društva NR BiH«, X., 125-177.
- Kuna, Herta 1964: »Iz leksike Filipa Laštrića, bosanskog franjevca XVIII vijeka«, »Radovi Naučnog društva SR BiH«, XXIV., 8, 107-139.
- Kuna, Herta 1967: *Jezik Filipa Laštrića, bosanskog franjevca XVIII vijeka*, Djela ANU BiH, XXVII, 15, Sarajevo.
- Kuna, Herta 1971: »Jezik bosanske franjevačke književnosti XVII i XVIII vijeka u svjetlosti književno-jezičnog manira«, »Zbornik za filologiju i lingvistiku«, XIV., 1.
- Kuna, Herta 1972a: »O jeziku bosanske franjevačke književnosti«, »Pregled«, LXII., 539-547.
- Kuna, Herta 1972b: »Udio franjevačke književnosti XVIII vijeka u stvaranje literarnog jezika zapadnog srpskohrvatskog područja«, »Književni jezik«, 3-4, 41-61.
- Kuna, Herta 1974: *Hrestomatija starije bosanske književnosti*, Svjetlost: Sarajevo.
- Kuna, Herta 1975: »O raznovrsnosti veza i utjecaja u bosanskoj franjevačkoj književnosti XVII vijeka«, »Godišnjak Odjeljenja za književnost«, III.-IV., 39-50.
- Kuna, Herta 1976: »Književne koine u relaciji prema predstandardnim idiomima i standardnom jeziku«, »Književni jezik«, V., 1-2, 9-20.
- Kuna, Herta 1977a: »Talijansko-latinski uticaji u jeziku bosansko-hercegovačkih franjevaca XVII i XVIII v.«, »Naučni sastanak slavista u Vukove dane«, VI., 373-385.
- Kuna, Herta 1977b: »Slavonsko-bosanske jezične veze u franjevačkoj literaturi«, »III. program«, 18, Radio Sarajevo: Sarajevo.
- Lisac, Josip 1981: »O jeziku Goranove kajkavske zbirke »Ognji i rože«, »Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru«, 19, 45-59.
- Lisac, Josip 1993: »Hrvatski književni jezik u doba baroka«, »Croatica«, 23/24, 37/38/ 39, 167-176.
- Lisac, Josip 1996: »Jezična pitanja dijalektalne poezije zadarskoga kraja«, »Zadarska smotra« 45, 4-6, 31-34.
- Lisac, Josip 1997a: »Dijalekatska osnovica u jeziku hrvatske dopreporodne drame«, »Hrvatski dijalektološki zbornik«, 10, 71-84.

- Lisac, Josip 1997b: »Jezik hrvatskih protestantskih pisaca u obradbi Franje Fanceva«, »Mogućnosti«, 44, 4-6, 141-148.
- Lisac, Josip 1999: *Hrvatski govori, fi lolozi, pisci*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Lisac, Josip 2000: »Goranski govori i goranski pisci«, »Kaj«, 33, 3-4, 55-60.
- Lisac, Josip 2002a: »Hrvatski književni jezik u 19. stoljeću«, »Hrvatska misao«, 6, 22, 55-60.
- Lisac, Josip 2002b: »Hrvatski jezik i hrvatska književnost zadarskoga područja«, »Marulić«, 35, 4, 672-676.
- Lukenda, Marko 2000: *Ivan Franjo Jukić*, Pergamena: Zagreb. Malić, Dragica 1972: *Jezik prve hrvatske pjesmarice*, Hrvatsko fi lološko društvo: Zagreb. Malić, Dragica 1973: *Šibenska molitva*. Rasprave Instituta za jezik, 2, 81-260.
- Malić, Dragica 1973a: »Počeci hrvatskog književnog jezika«, »VII. međunarodni kongres slavista u Warszawi«, 83-88.
- Malić, Dragica 1977: »Red i zakon zadarskih dominikanki iz 1345. godine«, »Rasprave Instituta za jezik«, 3, 59-129.
- Malić, Dragica 1988: »Povaljska listina kao jezični spomenik«, Hrvatsko filološko društvo: Zagreb.
- Malić, D. 1992. *Kompjutorska obrada starohrvatskog latiničkog rukopisa 14. stoljeća »Žića svetih otaca«*, *Abecedna konkordancija. sv. I – II.* (računalni ispis). Malić, Dragica 1997: *Žića svetih otaca*, Matica hrvatska – Institut za hrvatski jezik: Zagreb. Mamić, Mile 1997: »Jezik Babićeva »Cvita« u službi hrvatske jezične standardizacije«, *Visovački zbornik*, Visovac, 337-342.
- Maretić, Tomo 1910: »Jezik slavonskih pisaca«, »Rad JAZU«, 180, 146-233.
- Maretić, Tomo 1915: »Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka. Drugi prilog istoričkoj gramatici našega jezika«, »Rad JAZU«, 209, 173-240.
- Maretić, T. 1916: »Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka. Drugi prilog istoričkoj gramatici našega jezika (Svršetak)«, »Rad JAZU«, 211, 1-92.
- Marković, Svetozar 1958: *Jezik Ivana Ančića (bosanskog pisca XVII veka)*, Srpski dijalektološki zbornik, XVIII, Beograd.
- Melvinger, Jasna 1982: »Prozodijske duljine u stihovima Dragutina Tadijanovića«, »Jezik«, XXX., 33-40. »Miroslav Krleža o hrvatskome književnom jeziku«, »Jezik«, XXX, 105-113 (Izabrane Krležine misli iz knjiga E. Čengića *S Krležom iz dana u dan*).
- Mladenović, Aleksandar 1961: »O jeziku letopisa fra Nikole Lašvanina«, »Građa Naučnog društva NR BiH«, X., 7, 53-123.
- Mladenović, Aleksandar 1968: *Jezik Petra Hektorovića*, Matica srpska: Novi Sad. Mladenović, Aleksandar 1969: *O nekim osobinama jezika Petra Zoranića i drugih dalmatinskih čakavskih pisaca*, Zadar. Moguš, M., Bujas Ž. 1976: *Kompjutorska konkordancija Razvoda istarskoga*, Institut za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: Zagreb. Moguš, M., Bujas Ž. 1980: *Kompjutorska konkordancija Marulićevih djela*, Institut za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: Zagreb. Moguš, Milan 1993: *Povijest hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb.
- Moguš, Milan 1998: »Pristup jeziku Katančićeva prijevoda Svetoga pisma«, »Radovi Zavoda za slavensku fi lologiju« 32, 155-159.
- Moguš, Milan 2001: *Rječnik Marulićeve Judite*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Zagreb.
- Pavešić, Slavko 1968: »Jezik Stjepana Matijevića«, »Rasprave Instituta za jezik«, I., 378-468.

- Pederin, Ivan 1971. *Pojam jezičnog i književnog standarda kod bogoljubnog bogoslovca Stipana Margitića Jajčanina*, Kritika: Zagreb.
- Peti, Mirko 1980-1981: »O jeziku Ujevićeva pjesništva«, »Croatica«, 15-16, 219-246.
- Peti, Mirko 1988: »Raspad jezičnog znaka u suvremenom hrvatskom pjesništvu«, *Suvremeno hrvatsko pjesništvo*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta: Zagreb.
- Peti, Mirko 1995: *Jezikom o jeziku. Stavljanja i suprot stavljanja*, Antibarbarus: Zagreb.
- Pranjić, Krunoslav: »Jedna prozodijska interpretacija (M. Krleža: Pjesma mrtvom čovjeku)«, »Jezik«, XXX., 132-138.
- Pranjić, Krunoslav 1972: »Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze«, »Rad JAZU«, 361.
- Pranjić, Krunoslav 1973: »Možemo li što u tekstovima fra Grge Martića naći jezično inspirativnim i danas?«, »Godišnjak Instituta za izučavanje jugoslovenskih književnosti«, II., 145-152.
- Pranjić, Krunoslav 1984: »Inventar jezičnih mikrostruktura u pjesništvu Antuna Branka Šimića«, »Umjetnost riječi«, 3.
- Pranjić, Krunoslav 1998: *Iz Bo-sne k Europi (stilografi jske svaštice)*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Pranjić, Krunoslav 1993: »O jeziku fra Grginu: još jednoč«, *Fra Grgo Martić i njegovo doba*, Zagreb, 255-265.
- Pranjković, Ivo 1981: »Pjesništvo Josipa Markušića (jezične i stilske osobitosti)«, *Angažirani svećenik*, Zagreb – Sarajevo, 178-184.
- Pranjković, Ivo 1991: »Jezik i stil fra Antuna Kneževića«, *Zbornik radova sa simpozija u povodu 100. obljetnice smrti fra Antuna Kneževića*, Sarajevo, 101-108.
- Pranjković, Ivo 1997: »Fra Frano Jukić i hrvatska jezično-pravopisna tradicija u BiH«, »Bosna franciscana«, V., 8, 131-144.
- Pranjković, Ivo 1998a: »Jezik fra Bone Benića«, »Bosna franciscana«, VI., 10, 78-90.
- Pranjković, Ivo 1998b: »Jezik fra Marka Dobretića«, »Radovi Zavoda za slavensku filologiju«, 32.
- Pranjković, Ivo 1998-1999: »Jezik fra Nikole Lašvanina«, »Stećak«, V., 59 (1998), 22 -23, V., 60 (1998), 24-25, VI., 61 (1999), 18-19, VI., 62 (1999), 18.
- Pranjković, Ivo 1999a: »Jezik fra Jake Baltića«, »Forum Bosnae«, 6, 252-279.
- Pranjković, Ivo 1999b: »Antun Branko Šimić i hrvatski jezik (o stotoj obljetnici Šimićeve rođenja)«, »Republika«, 55, 3-4, 33-43.
- Pranjković, Ivo 1999: »Jezik fra Vice Vicića«, *Umijeće interpretacije, Zbornik radova u čast Ive Frangeša*, MH: Zagreb, 125-133.
- Pranjković, Ivo 2000: *Hrvatski jezik i franjevci Bosne Srebrene*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Pranjković, Ivo 1993: »Jezik Eugena Kumičića«, »Liburnijske teme«, 7, 75-80.
- Pranjković, Ivo 1998: »Jezik fra Bone Benića«, »Bosna franciscana«, 6, 78-90.
- Pranjković, Ivo 1998: »Jezik fra Marka Dobretića«, »Radovi Zavoda za slavensku filologiju«, 32, 161-167.
- Pranjković, Ivo 1973: »Lingvostilistička analiza Cesarićeve pjesme Željeznicom«, »Jezik«, XXI., 5.
- Rešetar, Milan 1925-1926: »Ikavsko-jekavski govor M. Radnića«, »Južnoslovenski filolog«, V., 46-52.
- Rešetar, Milan 1928-1929: »Posilovićev ikavsko-jekavski govor«, »Južnoslovenski filolog«, VII., 83-87.

- Rešetar, Milan 1934: »Jezik Marina Držića«, »Rad JAZU«, 248.
- Rešetar, Milan 1942: »Glavne osobine Gundulićeva jezika«, »Rad HAZU«, 272, 1-45.
- Ružičić, Gojko 1931: »Jezik Petra Zoranića«, »Južnoslavenski fi lolog«, X., 1-3.
- Samardžija, Marko 1997: *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Samardžija, Marko 1982: »Osnovne značajke Kozarčaninove prozne rečenice«, »Jezik«, XXIX., 109-124. *Sedam stoljeća bosanskih franjevaca 1291-1991* (zbornik), 1994, Samobor.
- Samardžija, Marko 1991: »Reljkovićev jezični purizam«, *Vrijeme i djelo Matije Antuna Reljkovića*, Osijek, 165-170.
- Samardžija, Marko 1993: »Hrvatski leksik u drugoj polovici XVIII. stoljeća«, »Croatica«, XXIII/XXIV., 37-39, 311-332.
- Sović, Ivan 1982: *Jezik Janka Leskovara*, Školske novine: Zagreb.
- Sović, Ivan 1985: *Jezik Ksavera Šandora Gjalskoga*. Školske novine: Zagreb.
- Stamać, Ante 1973: »Prodor svakodnevnog govora u hrvatsko pjesništvo 1928-1952«, »Zbornik Zagrebačke slavističke škole« I., 281-296.
- Stolac, Diana 1992: »Dijelni genitiv u jeziku Tituša Brezovačkog«, »Fluminensia«, 4, 2, 77-81.
- Stolac, Diana 1992: »Sintaktičke funkcije genitiva u jeziku Tituša Brezovačkog«, »Rasprave Zavoda za hrvatski jezik«, 18, 165-176.
- Šojat, Antun 1977: »Aorist u romanima Mirka Božića«, »Jezik«, XXIV., 158-159 (prikaz knjige Zlate Bogdan).
- Tekavčić, Pavao 1992a: »Neke pragmalingvističke i transfrastičke značajke Šenoine proze«, »Suvremena lingvistika«, 18, 1, 3-19.
- Tekavčić, Pavao 1992b: »Pragmatika i lingvistika teksta u studiju suvremene rovinjske istroromanske književnosti«, »Dometi«, 25, 7-8, 311-318.
- Tekavčić, Pavao 1997: »O nekim problemima u jeziku suvremenih hrvatskih nefikcionalnih pisaca«, »Filologija«, 28, 35-45.
- Tekavčić, Pavao 1999: »Latinizmi u djelima Željke Čorak«, »Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje«, 25, 345-357.
- Tekavčić, Pavao 2002: »Zavisne rečenice u *Krhotinama* Željke Čorak«, »Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje«, 27, 317-332.
- Tekavčić, Pavao 2003: »Francuski jezični elementi u opusu Željke Čorak«, »Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje«, 29, 415-422.
- Težak, Stjepko 1991: »Riječ Tina Ujevića u nastavi hrvatskog jezika«, »Suvremenametodika nastave hrvatskoga jezika«, 16, 2, 100-110.
- Težak, Stjepko 1992: »Jezične dvostrukosti u djelima Janka Leskovara«, *Zbornik radova o Janku Leskovaru izloženih na znanstvenom skupu u Pregradi: u povodu 150 godina školstva u Pregradi i 130 godišnjice rođenja Janka Leskovara*, 35-46.
- Težak, Stjepko 1994/1995: »Kumičićevo popravljjanje pripovijetke Preko mora«, »Jezik«, XV., 2, 41-51.
- Težak, Stjepko 1995: »Jezična usporedba različitih izdanja ›Urote Zrinsko-Frankopanske‹ Evgenija Kumičića«, »Hrvatski u školi: časopis za nastavu hrvatskog jezika, književne, scenske i fi lmske umjetnosti«, 20, 1-2, 38-50.
- Težak, Stjepko 1997: »Pravopisne, jezične i druge mijene u Krležinu Hrvatskom bogu Marsu«, »Kolo«, 6, 4, 18-45.

- Težak, Stjepko 1998: »O jeziku ›Istarskih puta‹ Franje Horvata Kiša«, »Radovi Zavoda za slavenski fi logiju«, 32, 199-208.
- Težak, Stjepko 2002: *Jezične mijene i prijelomi u hrvatskoj umjetnosti riječi*, Tipex: Zagreb
- Težak, Stjepko 1983: »O jeziku Janka Leskovara«, »Jezik«, XXXI., 95-96 (prikaz).
- Težak, Stjepko 1985: »O jeziku Ksavera Šandora Đalskoga«, »Jezik«, XXXIII., 93-95 (prikaz).
- Težak, Stjepko 1974: »Kajkavizmi u pripovijetkama Slavka Kolara«, »Jezik«, XXI., 101-109.
- Težak, Stjepko 1980: »Nesuglasja s književnojezičnom normom u pjesničkom jeziku Tina Ujevića«, »Jezik«, XXVIII., 65-72.
- Vinja, Vojmir 1951: »Calque linguistique u hrvatskom jeziku Marka Marulića«, »Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu«, Zagreb.
- Vončina, Josip 1973: »O kontinuitetu hrvatskog književnog jezika od 15. do 18. st.«, »Prilozi Hrvatskog fi lološkog društva«, Zagreb.
- Vončina, Josip 1973a: »Jezični razvoj ozaljskoga kruga«, »Filologija«, 7.
- Vončina, Josip 1975: »Jezik Antuna Kanižlića«, »Rad JAZU«, 368, Zagreb.
- Vončina, Josip 1977: *Analize starih hrvatskih pisaca*, Split. Vončina, Josip 1979: *Jezičnopovijesne rasprave*, Sveučilišna naklada Liber: Zagreb. Vončina, Josip 1988: *Jezična baština*, Književni krug: Split.
- Vončina, Josip 1993: »Jezik renesansne hrvatske književnosti«, »Croatica«, 23/24, 411-422.
- Vončina, Josip 1997: »Belostenčev hibridni jezik«, »Suvremena lingvistika«, 23, 1-2, 325-339.
- Vončina, Josip 1977: *Analize starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor: Split. Vončina, Josip 1972: *Jezično grabancijaštvo Tita Brezovačkoga*, 205-224; v8*.
- Vončina, Josip 1998: »Kačićev udio u razvoju hrvatskoga književnog jezika do kraja narodnoga preporoda«, »Kolo«, 10, 3, 302-305.
- Vončina, Josip 1991: »Kompletan čestotni rječnik u proučavanju Marulićeve Judite«, »Senjski zbornik«, 18, 159-166.
- Vončina, Josip 1993: *Preporodni jezični temelji*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Vončina, Josip 2002: »Marulićeva Judita u sazrijevanju jezikoslovne kroatistike«, »Forum«, 41, 73[74!], 1/3, 8-13.
- Vončina, Josip 1970: »O istraživanju jezika starije hrvatske književnosti«, »Umjetnost riječi«, 14, 3, 295-303.
- Vončina, Josip 1992/1993: »O povijesti hrvatske književnojezične norme«, »Filologija«, 20/21, 529-538.
- Vončina, Josip 1967: »O tuđicama u Reljkovićevu *Satiru*«, »Filologija«, 5, 175-181.
- Vončina, Josip 1968: »Ozaljski jezično-književni krug«, »Radovi Zavoda za slavensku filologiju« 10, 195-205.
- Vončina, Josip 1993: *Preporodni jezični temelji*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Vukmanović, Slavko 1971: *Jezik Stipana Markovca Margitića*, Monografi je Filološkog fakulteta, XXXIX., Beograd.
- *Zbornik radova o Matiji Divkoviću*, 1982, Institut za jezik i književnost: Sarajevo.
- Žagar, Mateo 1997: *Kako je tkan tekst Bašćanske ploče*, Matica hrvatska: Zagreb.

Bibliografija radova o odnosu jezika književnosti i hrvatskog jezika

- Antoš, Antica 19742: *Osnove lingvističke stilistike*, Školska knjiga: Zagreb. Badurina, Lada i Marina Kovačević 1998: »Funkcionalna sintaksa razgovornoga stila«, *Jezična norma i varijeteti*, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku: Zagreb – Rijeka, 19-28.
- Bačić, Krešimir 1997: »Beletristički stil – pokušaj određenja«, »Kolo«, VI., 2, 5-16.
- Bačić, Krešimir 2004: *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*, Disput: Zagreb. Bačić, Krešimir 1991: *Lingvistika i pjesnički tekst* (magistarski rad u strojopisu). Barić, Henrik 1945: *Lingvističke studije*, Sarajevo.
- Biti, Vladimir 1984: »Prema kompleksnijem razumijevanju odnosa jezika i književnosti«, »Umjetnost riječi«, XVI., 3, 271-283.
- Brozović, Dalibor 1970: *Standardni jezik. Teorija, usporedbe, geneza, povijest, suvremena zbilja*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Damjanović, Stjepan 1997: »Jezičnostilska raslojenost hrvatskoglagoljskih srednjovjekovnih tekstova«, »Croatica«, 27/45-46, 57-69.
- Delić, Mićo 1979: *Lingvistička stilistika u nastavi* (disertacija), Zagreb. Desnica, Vladan 1975: »Književnik i jezik«, *Sabrana djela, IV. Eseji, kritike, pogledi*, Zagreb, str. 264-272. Jonke, Ljudevit 1969: *Književni jezik u teoriji i praksi*, Znanje, Zagreb.
- Kalenić, Vatroslav 1971-1972: »Lingvostilističko proučavanje hrvatskoga jezika«, »Jezik«, XIX., 2-3.
- Katičić Radoslav 1968: »Književnost i jezik«, »Umjetnost riječi«, 3, 181-205.
- Katičić, Radoslav 1971: *Jezikoslovni ogledi*, Školska knjiga: Zagreb.
- Katičić, Radoslav 1986: *Novi jezikoslovni ogledi*, Školska knjiga: Zagreb. Klaić, Bratoljub 1972: *Između jezikoslovlja i nauke o književnosti*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Kovačević, Marina i Badurina Lada 2001: *Raslojavanje jezične stvarnosti*, Izdavački centar Rijeka: Rijeka. Pranjic, Krunoslav 1968: *Jezik i književno djelo. Ogledi za lingvostilističku analizu književnih tekstova*, Školska knjiga: Zagreb. Pranjic, Krunoslav 1998: *Jezikom i stilom kroza književnost*, Školska knjiga: Zagreb.
- Pranjiković, Ivo 1996: »Temeljna načela jezične pravilnosti«, »Kolo«, 4, 5-12.
- Pranjiković, Ivo 1996: »Funkcionalni stilovi i sintaksa«, »Suvremena lingvistika«, 41/ 42, 519-527.
- Pranjiković, Ivo 2003: *Jezik i beletristika*, Disput: Zagreb.
- Silić, Josip 1997: »Književnoumjetnički (beletristički) stil hrvatskoga standardnog jezika«, »Kolo«, 1, 359-369.
- Silić, Josip 1998: »Rečenica i funkcionalni stilovi hrvatskoga standardnog jezika«, »Kolo«, 8, 1, 435-441.
- Silić, Josip 2002: »Funkcionalna stilistika u kontekstu Pranjiceve stilistike«, *Važno je imati stila*, Disput: Zagreb, 39-49.
- Simeon, Rikard 1995: »Jezik i poezija«, »Jezik«, 3/5, 129-136.
- Šimić, Stanislav 1955: *Jezik i pjesnik*, Zagreb.
- Škreb, Zdenko 1949: »Značenje igre riječima«, »Rad JAZU«, 278.
- Škreb, Zdenko 1954: »Jezik u interpretaciji pjesničkog djela«, »Jezik«, II., 5, 129-134.
- Škreb, Zdenko 1955: »Prijelaz iz gramatike u stilistiku«, »Jezik«, III., 4, 97-101.
- Škreb, Zdenko 1956: »Jesu li gramatika i logika doista dušmani poezije? (Uz članak Rikarda Simeona »Jezik i poezija« – Jezik III, 129 i d.)«, »Jezik«, IV., 5, 133-137.

- Užarević, Josip 1986: »Umjetnost riječi«: književnost i jezik, »Umjetnost riječi«, 4, 289-321.
- Vukojević, Luka 1999: »Književnoumjetnički stil: »Piši onako kako dobri pisci pišu«, *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine: Zagreb.